

XX. ЛИСТ СВ. ВАСИЛІЯ ДО СВ. ГРИГОРІЯ. ВАСИЛІЙ ГРИГОРІЄВИ (ЛИСТ 2 [1]).

1. Я пізнав Твого листа, як пізнаються діти приятелів з того, що подібні до батьків. Пишеш, що вигляд місцевости не має великого значіння для того, щоб Тебе заохотити до життя з нами, заки не довідаєшся про наш спосіб і порядок життя. Те слово справді Твое, гідне Твоєї душі, що маловажить усе земське в порівнянні з обіцяним щастям. Стидно мені описувати, що сам у тій самоті роблю днями й ночами. Бо я покинув життя в місті, як причину безнастанних шкід, а не зумів досі себе самого покинути. І я подібний до тих, що то на морі мучаться і хорують тому, що не привикли до плавби; невдоволені великим кораблем, бо дуже кидає, переходять на човни чи лодку і там знов хорують і ради собі не дають, бо разом із ними переходить нуда і слабкість. Таке то й зі мною. Бо з собою всюди ношу вроджені пристрасти і всюди маю той сам внутрішній неспокій так, що не багато користаю з цієї самоти. Тому скажу тільки те, що треба робити і яким способом іти слідом Того, що веде нас до спасення: „Бо коли хто хоче йти за мною, — каже Христос — нехай відречеться себе самого, нехай візьме свій хрест і йде за мною“ (Мат. 16, 24).

2. Треба старатися заховувати душу в спокою; бо так як око не може ясно видіти свого предмету, коли є безнастанно в руху, коли звертається то на боки, то в гору, то в діл — зір мусить спочати на тім, що бачить, коли має ясно це оглянути — так і ум чоловіка ніяк не може ясно приглянутися правді, коли преріжні світові журби розривають його на всі боки. Свобідного ще від звязків супружжя непокоїть дика пожадливість і пристрасти трудні до поборення і злочасна любов. А того знов, що звязаний супружжям, непокоїть

інший навал клопотів: коли дітей немає — бажання дітей, коли є діти — журба про їх виховання; треба жінку пильнувати, дбати про дім, вести слуги, а тут приносять шкоду недобре зроблені контракти, спори з сусідами, процеси в судах, небезпека при купнях-продажах, труди в господарці. Кожна днина приносить свою мряку на душу; а ніч переймає журбу дня і непокоїть ум такими самими снами. На усе те одна рада: зовсім усунутися із світа. А покинути світ не значить тілом вийти поза нього, але душу відірвати від участі в пристрастях тіла; статися без міста, без дому, без власности, без товариства приятелів, без посідання, без середників до життя, без орудок, без торговлі, без знання всіх людських мудрощів; так бути готовим прийняти у серце відбиття Божої правди й науки. Приготовання серця — це позбуття всіх мудровань, які находять на душу з давних злих звичаїв. Бо й на воску не можна нічого написати, як довго не зітреться написаних на ньому знаків, так і на душі не можна виписати Божої правди, як не усунеться усіх попередніх звичаїв. А до того не мало причиняється самота; вона усмиряє наші пристрасти, дає розумови можливість зовсім побороти їх у душі.

Бо як дикі звірята легко можна поконати, коли їх усмирити, так і пристрасти, гніви і страхи і смутки — ті уїдливі лиха душі, приспані самотою і не роздратовувані безнастанним кормом, стають легкі для побіди силою розуму. Нехайже буде місцевість така, як ось та наша, свобідна від людей так, щоби ніхто чужий не міг переривати тягlosti духовних вправ. А аскеза побожности живить душу побожними гадками. І щож може давати більше щастя, як наслідувати на землі ангельські хори; досвіта йти на молитву, піснями і співами хвалити Сотворителя, а опісля коли сонце ясніше засвітить, звертатися до праці, а кожній праці є товаришкою молитва, — піснями, як сіллю, заправляємо роботу. Милозвучність духовних імнів дає душі веселе і щасливе настроєння. Так то спокій є початком очищення душі, коли язик не говорить про людські справи, коли очі не задержуться на принадних і красних формах тіл, а слухом не впроваджується до душі звуків, що ослабляють її силу, не слухається мельодій, зложених для розкоші, ані бесід легких і побуджуючих до сміху, бо це звичайно найбільше розв'язує силу душі. Бо коли ум не розсі-

вається на зовнішні річі і не розпливається через змисли на світ, входить у себе самого, а через себе підноситься до гадки про Бога, а залитий світлом тої краси забуває на саму природу, не звертається ані до журби про їду, ані про одіж. Свобідний від усяких земських старань звертає усю свою силу на набуття вічних дібр, думає тільки про те, як набути здержливість і мужество і справедливість і розсудок і всі інші чесноти, які містяться в тамтих родах і праведному піддають спосіб сповняти як належить усі справи життя.

3. Найліпшою дорогою, щоб знайти те, що відповідне, є також розважання богодихнених книг; бо в них знаходяться і науки добрих діл і списані життя блажених мужів, немовби які живі ікони Божого життя подано до наслідування їх добрих діл. Коли хто спостереже, що йому щось бракує, нехай звертається до того наслідування, нехай черпає, якби з якоїсь спільної лікарні, лік відповідний на свою хворобу. Любителю чистоти, вглиблюючись частим читанням в історію Йосифа, і від нього учись святої здержливості, коли бачить, що Йосиф був не тільки здержливий на всякі розкоші, але й постійний, витривалий у чесноті. Мужества навчись від Йова, що заховав незломану силу душі серед найбільших життєвих незгод, стаючи в одній хвилі з багача убогим, з вітця багатьох милих дітей бездітним. Він не змінився ні в чому, а ще й ані словом не розгнівався, ані гнівного слова не сказав, коли його приятелі, що прийшли його потішати, робили йому докори і так побільшали його смуток. Або знов хто хотівби стати лагідний і великодушний так, щоби великою силою духа поборювати гріх, а лагідно обходитися з людьми, знайде Давида, з одного боку знаменитого в воєнних подвигах, а з другого лагідного і нездібного до гніву, коли справа була про пімсту над ворогами. Такий самий був і Мойсей великий силою духа, коли повставав на тих, що прогрішилися проти Бога, а притім зносив клевети на себе з великою лагідністю. І взагалі, як маляр, коли копіює образ, то часто на нього дивиться і намагається в свою роботу перенести його риси і характер, так само треба, щоб той, хто хоче стати всесторонньо совершенним у чеснотах, часто споглядав на життя святих, немов на взірці які повні життя і сили і намагався вчинити їх добра своїми через наслідування.

4. Опісля по читанню йде молитва. Вона робить душу ще сильнішою і повнішою життя, збуджуючи в ній любов до Бога. А та молитва добра, яка душі піддає ясну гадку про Бога. А тоді є мешкання Бога в душі, коли памятаємо про те, що Бог у нас самих є присутний. Так стаємо Божим храмом, коли тревалість тої памяти не є ніколи перервана земськими гадками і коли ум не каламутять несподівано пристрасти, коли той, що любить Бога, усе покидає і до Бога увесь звертається, коли викидає із серця пристрасти, що тягнуть до нездержливості і триває у вправах, що ведуть до чесноти.

5. А передусім треба намагатися не бути нерозважним в уживанню бесіди, питати без сварливості і відповідати без зарозумілості; не переривати, коли хто що добре говорить, не бажати власної бесіди вмішувати для попису, знати міру в бесіді і слуханню, не стидатися приймати поучення і вчити без заздрости, а коли хто навчився чого від іншого, не закривати того, як роблять упавші жінки, що підкидають незаконні діти, треба з вдячністю голосити, хто вітцем тої науки. Найліпше уживати уміркованого голосу так, щоби ані для тихости не був неможливий для схоплення слухом, ані для грубости й крикливости не ставав немилій. Перше подумай те, що маєш сказати, а опісля щойно віддай до прилюдного вжитку. Коли хто до тебе приступає, будь чемний і вічливий і милий у розмовах. Не полюй на те, щоби приподобатися свободою слова, але лагідним упіменням намагайся бути корисним. Брусуватости всюди уникай, навіть коли треба картати, бо як через покору понизиш себе, зробиш, що прийме лікарство той, що його потребує. Часто буває корисний той спосіб напіння, що його ужив пророк, який, коли Давид згрішив, навів присуд, не від себе, але ужив підсунення іншої особи, його самого поставив суддею власного гріха, і коли він видав засуд сам проти себе, не міг гніватися на картаючого.

6. Покірному і сокрушеному настроєнню відповідає опісля око сумне і спущене в діл до землі, занедбаний вигляд, нерозчесаний волос, брудна одіж; треба, щоби на нас природно виявлялося те, що з жалоби роблять ті, що є в смутку. Хитон повинен бути стягнений поясом до тіла і то ані вище

бедер, бо воно виглядає по жіночому, ані вільно, щоби хитон спадав свobodно, бо воно виглядає мягко. Хід не повинен бути лінійний, бо це вказує на слабкість душі, ані знов гордий, бо це вказує на неумертвлені пристрасти душі. Ціль одєжи одна: бути прикриттям для тіла, щоби вистачала на зиму чи на літо. Також не можна дбати про барвність краски, ані про ніжність і мягкість виробу, бо в одєжі зважати на краску — це виглядає на стрій, якого уживають невісти, прикрашуючи різними квітами волос і лице. Хитон повинен бути такий грубий, щоб не було треба другого для пригріття тіла; обувок дешевий і простий, одначе такий, щоби йому нічого не бракувало до сповнення його задачі. Одним словом, як в одєжі належить мати на оці потребу, так саме в кормі хліб заспокоює голод, а вода гасить спрагу здорового. До того страви з ярини відповідно до потреби піддержують сили тіла. Не їсти пажерливо з виразною захланністю, в усьому заховувати скромність, лагідність і здержливість розкоши. І при їді розум нехай буде зайнятий справами Божими. Нехай уживає як нагоди до вихвалювання Бога: чи природу страви, чи будову тіла: (споживаючи страву,) нехай думає н. пр., як Бог, що усім заряджує, преріжні види страв примінює до ріжних потреб тіла. Нехай молитва перед їдою відповідає Божим дарам вже даним або ожиданим, молитви після їди нехай містять подяку за одержані дари і просьбу про обіцяні. Треба постійно їсти в однім часі, щоби з 24 годин доби та одна година зовсім вистачила на усі потреби тіла, а всі інші години нехай переживає аскет у духовних вправах. Сон має бути легкий, не глибокий, який з природи відповідає легкій дієті. До того умисне нехай буде перериваний гадкою про великі справи. Тяжкий, глибокий сон, при ослабленю тіла дає доступ нерозумним снитцям; хто так спить, щодня перебуває в смерті. Чим для інших є ранок, тим для аскетів північ; спокій ночі дає душі найліпшу свободу: ані око, ані ухо не передає тоді душі шкідних образів або звуків. Ум сам собою перебуває з Богом, вправляється в роздумуванні гріхів, обдумує собі способи, як стеретися від зла, випрошує собі у Бога поміч до сповнення своїх постанов.

XXI. ПРО ДОСКОНАЛІСТЬ МОНАШОГО ЖИТТЯ (ЛИСТ 22 АБО 411).

1. Є багато річей, які богонадхнене Письмо поручає заховувати тим, що хочуть приподобатися Богови. Одначе я уважаю потрібним сьогодні пригадати коротко тільки ті справи, що до яких поміж вами знялися сумніви і спори, скажу те, чоґо я навчився з богонадхненого Письма. Але свідоцтва слів св. Письма не трудні для зрозуміння полишу тим, що вправляються в читанню, вони їх зрозуміють і будуть могли іншим пригадати. Тому скажу тільки таке: що християнин повинен мати поняття і гадки, достойні свого небесного покликання, і повинен вести життя, достойне Євангелія. Християнин не повинен дозволити нікому відтягнути себе від пам'яті про Бога, про Божу волю і Божий суд. Християнин повинен в усім стати досконаліший від праведности (закона) і не повинен ані клясти, ані говорити неправду. Не треба хулити, ані злословити, ані спорити, ані мститися. Не треба злом за зло віддавати. Не треба гніватися. Треба бути терпеливим, зносити усі кривди і напаминати в пору того, що кривдить, не з бажання пімсти, але для поправи брата, як Господь приказав. Не годиться говорити проти неприсутного брата, щоби йому шкодити, бо це є злословлення, хоч і правдою є те, що говорить. Треба відвертатися від того хто злословить. Не треба вести пустих розмов. Не треба сміятися, ані зносити сміховиків. Не треба говорити пустих слів, тоб то слів, які не стоять у звязку ані з користю слухачів, ані з конечним ужитком дозволеного нам Богом так, що і працюючі повинні намагатися, оскільки воно можливе, звертатися до тих, що їм повірено розумно орудувати словом на будівництво віри, щоби не засмучувати св. Духа Бога. Ніхто з тих, що приходять, не повинен свobodно зближатися або говорити з братами, заки ті, що мають догляд над порядком, розсудять, яка Божа воля для загального добра. Треба стеречи: я п'янства і тільки дуже умірковано уживати мяса та взагалі не шукати ніколи приемности в їді і напитку, бо хто бореться, від усього здержується. З річей, даваних кожному до вжитку, нічого не треба уважати своєю власністю, ані не робити запасів — одначе оскільки йде про старанність в усіх річах, треба про кожную річ дбати, як про Божу і нічого

не легковажити з того, що викидається і про що не дбається, коли таке трапиться. Ніхто не повинен уважати себе власним паном, але неவில்ником, відданим Богом на службу братів, — так усе треба думати і робити, однак кожний у своїм чині.

2. Не треба роптати-нарікати ані для недостатку річей потрібних, ані за труд робіт, бо про кожну з тих справ мають судити ті, що їм вони повірені. Не треба робити крику, ані давати ніякого знаку чи руху, з якого пізнається гнів або забуття на Божу присутність. Треба уміркованого голосу. Не треба бутно і з погордою відповідати чи відноситися до когонебудь, але в усім виявляти скромність і пошану для усіх. Не треба очима давати хитрих знаків або робити інші знаки чи рухи, які є прикрі братови або означають легковаження. Не треба шукати краси в одежах, ані в обувку, — це є пустота. Годиться уживати дешевих річей на заспокоєння потреб тіла. Не треба нічого видавати понад потребу або для самохвальби, — це надужиття. Не треба шукати слави, ані убігатись про першенство. Кожний повинен уважати усіх вищими від себе. Не годиться бути непослушним. Хто може працювати, не повинен даром їсти; але і той, що працює над якимсь добрим ділом на славу Христа, повинен приневолювати себе до ревної праці з усіх сил. Кожний повинен з одобренням настоятелів усе так робити з розумом і переконанням, якби чинив це на славу Божу; навіть треба так їсти і пити. Не годиться переходити від одного діла до другого без одобрення поставлених над тими справами, хіба якась конечна потреба ненадійно приневолить слабшому помогти. Кожний повинен лишитися в тім, до чого призначений, і не повинен переступати міри та вмішуватися до справ непоручених, хіба наставники осудять, що комусь треба якоїсь помочи. Ніхто з одної робітні не повинен знаходитися в іншій. Не годиться нічого робити для супірництва або комусь на перекір.

3. Не годиться завидувати другому похвали; ані тішитися з чужих недостатків. З любови до Христа треба смутитися і плакати над недостатками брата, а тішитися з його добрих діл. Не треба бути рівнодушним на чужі гріхи, ані мовчати на них. Той, що упомінає брата, повинен це робити з усяким співчуттям, з Божого страху і з метою навернення грішника. Упімнений або картаний повинен радо приймати упімнення

та добачати в упімненню власну користь. Ніхто не повинен противитися ані тому, що виступив з закидом, ані іншому, коли закидає щонебудь; а коли кому закид видається безпідставний, треба в чотири очі представити свою правду і або переконати або дати себе переконати. Кожний повинен ділати, скільки його спромоги. Кожний повинен задобрити того, до кого має уразу. Не годиться мати жалю до того, що згрішив і покаявся, але з усього серця прощати. Коли хто каже, що покається з якогось гріха, повинен не тільки жалувати за те, що зробив, але й творити достойні овочі покаєння. Караний за якийсь гріх або прощений, згрішивши знов, приготує собі гірший засуд гніву, ніж за першим разом. Коли упімнеться раз і другий когось, а він усе таки требає в прогрісі, треба про те донести настоятелеви, щоб може упімнений багатьома навернувся. А коли і так не поправиться, треба його тоді усунути, як згрішення, та признати поганином і митарем, для безпеки тих, що дбають про послух, по словам: „Коли безбожний упаде, праведні бояться“. Але треба над ним і плакати, як над членом, відтятим від тіла. Не повинно сонце заходити на гнів брата, щоби ніч не зайшла поміж них і не лишила провини непростеної на день суду. Не годиться відкладати на завтра свою справу, бо завтрішня днина непевна, багато з великими замірами не діждало завтрішнього дня. Не треба дозволити себе зводити ситости черева, з неї походять нічні фантазми. Не треба протягати без міри роботи, ані переходити міри здержливости по словам Апостола: „Коли маємо поживу і чим прикритися — досить із нас“ (1 Тим. 6, 8), бо обильність над потребу виглядає на захланність, а захланність заслуує на засуд за ідолопоклонство (Колос. 3, 15). Не треба бути захланником на гріш, ані збирати річі непотрібні. Хто приступає до Бога, повинен в усім обіймати убожество і бути пробитий Божим страхом по словам: „Пригвозди Твоїм страхом мое тіло, бо я Твоїх судів налякався“ (Пс. 118). Давби Господь, щоб ви, прийнявши повним переконанням сказане, приносили на Божу славу достойні овочі духа за Божою ласкою і поміччю Господа Нашого Ісуса Христа — Амінь.

XXII. ПИСЬМО ПОРУЧАЮЧЕ ДО МОНАХА (ЛИСТ 23 АБО 383).

Відавець того письма, як каже, погордив марністю цього світа і пізнавши, що усі приємності теперішнього життя тут кінчатся, приготують вічний огонь і скоро переминають, прийшов до мене та виявив бажання покинути це нужденне сумне життя, відречися усіх розкошів тіла і вступити на дорогу, що веде до Господніх мешкань. Конче треба, щоби Ваше Преподобя повчили його. Коли має щире бажання справді блаженого способу життя і має в душі правдиву і святу любов (до Бога), тоб то любить Господа Бога нашого з усього серця і з усіх сил і з усіх мислей, треба, щоби Ваше Преподобя вказали йому всі труднощі і невігоди тісної і тяжкої дороги та утвердили його в надії на вічні добра, яких тепер не бачимо, але які є зложені в обітницях, даних тим, що є достойні Господа. Тому то письмом тим прошу Вас, щоби Ви його повчили і допомогли йому і без мене доконати відречення і щоби Ви дали йому наставника, як це приписували св. Отці. Опісля нехай йому буде виложене усе, що дотикає монашого способу життя, щоби так його прийнято до монастиря і щоби він самохіть прийняв на себе боротьбу за побожність, піддався доброму ярму Господа і зачав життя наслідування Того, що для нас став убогим і прийняв на Себе тіло і тим способом убігався про вінець небесного поклику та досягнув хвалу у Господа.

Коли він хотів досягнути вінець Божої любови тут у нас, то зразу не приймив я його до нашого монастиря, бажаючи з Вашим Преподобям приготувати його до тої боротьби і віддати його одному з Ваших, якого сам би собі вибрав, який його добре виховавби і зробивби з нього випробованого борця, такого, щоби безнастанною ревністю ранив і побіджав великодержця тьми віка цього і духів злости, з яким маємо по словам блаженого Апостола боротьбу. Це, що я задумав зробити з Вами, нехай Ваша Милість зробить і без мене.

XXIII. ДО ХИЛЬОНА, СВОГО УЧЕНИКА (ЛИСТ 42 АБО 1).

1. Стану для Тебе, дорогий Брате, причиною спасеного діла, коли з охотою приймеш мою раду, як поступати, а передусім у тих справах, у яких сам просиш про цю раду. Бо багато може відважилося зачати монаше життя, але не багато їх достойно довершило зачатє. А взагалі не в самій постанові кінець діла, тим кінцем є оwoч трудів і праці. Не досягають ніякої користі ті, що не прямують до кінця намірів, а стають на самім порозі монашого життя і крім того осмішують свою постанову та стягають на себе закид браку мужества і браку волі. Про таких говорить Господь: „Хтож, бажаючи поставити дім, сівши, не розраховує кошту, чи має на докінчення, щоби, коли поставить основу і не зможе докінчити, переході не стали висмівати його та казати: що цей чоловік положив підвалини, а не може докінчити“ (Лук. 14, 28). Після початку повинен наступити охочий поступ у чесноті. Бо і преславний борець св. Павло, бажаючи, щоб ми щодня поступали вперед, а не перебували в спокою вдоволення по сповненню добрих діл, так каже: „Забуваючи на справи поза мною і силуючись до тих, що переді мною, біжу по намірі до нагороди покликання з висоти“ (Филип. 3, 13). Бо таке є усе життя людське. Невдоволене тим, що перейшло, воно кормиться не минулим, а радніше будучим. Що pomoже чоловікови вчорашнє насичення, коли нинішній природний голод не знаходить поживи? Так і душа не має користі з вчорашнього доброго діла, якого не доповняє і нинішня чеснота. Яким тебе знаходжу, — говорять — так тебе і суджу.

2. Тому то даремний є труд праведника і безнаганне стає життя грішника, коли тільки прийде переміна; перший переходить із ліпшого до гіршого, другий із гіршого до ліпшого. Так і у Єзекіїла знаходимо ту науку, висказану в імені Божім: „Коли — каже — праведний, відвернувшись, згрішить, не буду памятати попередніх праведних його діл, але вмере у беззаконню своїм“; і те саме каже про грішника: „Коли навернувшись, зачне праведно поступати, буде жити праведним життям“ (Єз. 18, 24, 27, 28). Де поділось стільки таких великих трудів Божого слуги Мойсея, коли одна хвиля спротивлення

замкнула перед ним вступ до обіцяної землі? Яку користь мав Гезій із спільного життя з Єлисеєм, коли за захланність стягнув на себе проказу? Яка для Соломона користь із превеликої мудрости і високого поняття про Бога, коли опісля через нерозумну любов попав в ідолопоклонство? І для блаженного Давида хвиля забуття не остала без закиду за гріх супроти Урія. Булоб доволі упадку Юди, щоби навчити осторожности того, що хоче жити Божим життям. Так довго був учеником Христа, а опісля, продавши Учителя для малої користи, стягнув на себе погибіль. Тому будь переконаний, Брате, що не той совершений, хто добре зачав, але той, що добре скінчив, той тільки принятий у Бога. Не дай же сну Твоїм очам, Брате. Нехай не дримають Твої повіки (Пс. 131, 4), щоби Ти (спасся) втік як серна з сіти, як птичка з силця (Прит. 6, 5). Дивись, ідеш серед самих сітей, ходиш по високім мурі, звідси упасти не є безпечно; тому відразу не простягай руки до самого вершка аскези, а передовсім не довіряй собі самому, щоби Ти з браку досвіду не впав із вижин аскези; ліпше поволі поступати. Тому поволі відбирай собі приємности життя, поволі позбувайся усякого звичаю, щоби нараз роздразнивши усі пристрасти, Ти не стягнув на себе бурю покус. Коли побідиш по силам одну пристрасть, переходи до поконування другої — так поволі всі пристрасти побідиш, бо є одно імя розкоши, але преріжні предмети. Тому, Брате, будь передусім терпеливий у кожній покусі; бо якже є безчисленні проби вірного, страти на світі, закиди, брехні, невірности, клевети, переслідування! Такими і подібними річами досвідчається вірний. Відтак перебувай у спокою; не будь скорий до бесіди, ані до спору, ані до сварні, ані до порожньої слави, не будь цікавий (про усе толкувати), але будь правдолюбний, маломовний, готовий усе не вчити інших, але вчитися. Не випитуй цікаво про життя світських людей, немає в тому для тебе користи. Як каже: „Нехай мої уста не говорять діл людських“ (Пс. 16, 4), бо хто охочо говорить про справи грішників, побуджує в собі пристрасти; радніше роздумуй над життям праведних, так знайдеш для себе користь. Не намагайся показувати себе, не переходи сіл і домів, утікай перед ними, як перед сітями душ; а коли хтось із побожности запросить Тебе до свого дому з ріжних причин, нехай такий учиться насліду-

вати віру сотника, що здержував Ісуса, коли до нього приходив, щоби уздоровити його хлопця, словами: „Господи, я недостойний, щоб ти зайшов під мій дах, але скажи тільки слово і мій хлопець буде здоров“. А коли Ісус відповів: „Йди, як ти повірив, нехай станеться тобі“; від тої хвилі хлопець вернув до здоровля. Знай же, Брате, що не присутність Христа, але віра просячого уздоровила хорого. Так і сьогодні, коли молишся на місці, на якому Ти є, а хорий повірить, що йому Твоя молитва pomoже, усе станеться йому по бажанню.

3. Не будеш любити свояків над Бога, бо: „Хто любить отця або матір — каже Христос — або братів більше мене, не є мене достойний“ (Мат. 10, 37). І щож значить заповідь Господа: „Коли хто — каже — не візьме хреста свого і не йде за мною, не може бути моїм учеником“? Коли Ти разом з Христом умер для рідних своїх по крові, чому ж хочеш знов приставати з ними? Те, що ти збуриш для Христа, хочеш для свояків наново збудувати? Ти ставби переступником, тому для потреб Твоїх рідних не відступай від цього місця, бо покидаючи це місце, відступаєш може і від цього способу життя. Не люби товпи, ані села, ані міста, будь любителем пустині. Із собою самим перебувай у скупленню. Уважай своїм завданням молитви і хор. Не занедбуй і читання передусім Нового Завіта, бо читання Старого Завіта часто шкодить — не тому, щоби там були записані річі шкідливі, але тому, що за слабій є ум читаючих. Кожний хліб є доброю поживою, але шкодить хорим. Так саме кожне Богом надхнене Письмо корисне (2 Тим. 3, 16) і немає в ньому річі не святої, хиба те є для кого не святе, що хто уважає не святим. Усього досвідчай, а вибирай добре; здержуйся від усякого виду зла (1 Сол. 5, 21), бо усе можна, але не усе годиться (1 Кор. 6, 12). Будь супроти усіх, що з ними пристаєш, в усьому без закиду, будь вічливий, братолюбний, милий, покірний; в принаманню гостей не пересаджуй у коштовности прийняття. Вдоволений тим, що є, не приймай більше над щоденну потребу самітнього життя; а передусім уникай золота, як ворога душ і родителя гріхів і слугу діавола. Не стягай на себе закиду захланности під покривкою служби убогим. А коли хто для убогих приносить тобі гроші, а знаєш чиясь біда, тому самому, що приніс гроші, порадь, щоби роздав потребуємим братам, щоби ти не сплямив свого сумління прийняттям грошей.

4. Уникай розкоши, старайся про здержливість, нехай Твоє тіло привикає до праці, а душа до покус. Уважай розділення душі від тіла увільненням від усякого зла, очікуй уживання вічних дібр, яких усі святі стали учасниками. Так якби Ти мав у руках вагу, кожній диявольській покусі протиставляй побожну гадку; а найбільше тоді, коли покуса Тобі каже: „По щож сидіти на тому місці? Якуж маєш користь із цього, що Ти покинув товариство людей? Чи не знаєш, що Богом поставлені єпископи Божих церков живуть із людьми близько і безнастанно обходять духовні празники, з яких багато користають присутні? Там толкується укрите значіння притч, обясняється науки Апостолів, вискази Євангелія, там викладається богослов'я, там сходяться духовні браття і сам їх вид приносить користь присутнім; і Ти позбавляєш себе таких великих дібр і тут сидиш і дичієш, як звір? Видиш тут велику пустиню, брак усякого товариства людей, брак науки, відчуження від братів, а й дух стається безчинний що до Божої заповіді“. Тому коли покуса повстане, щоби Тебе повалити тими на вид гарними гадками, протистав їм побожною думкою досвід життя, кажи: „Коли ти мені представляєш, що гарні є справи світа, тому й я тут переселився, уважаючи себе недостойним дібр світа, бо до них домішується і зло, а радніше зло переважає. Раз мені трапилося на такому духовному празнику зійтися вкінці з одним братом, який видавався повний Божого страху, а був у власти диявола, і я почув від нього веселі бесіди і казки, зложені для ошуки слухачів. А опісля я попав і на злодіїв і на грабіжників і на тиранів; я видів неприлично поведіння п'яків і кров кривджених. Я втік перед гріхом чужолоства, але гадкою серця я сплямив своє дівицтво. Я чув багато гарних і корисних для душі слів, але у ніякого учителя я не знайшов чесноти, відповідної словам. А опісля я чув знов тисячні трагедії, що мягкими мелодіями ослабляли душу. Я чув і солодкий звук кітари, оплески тим, що скакали; я чув бесіди коміків; багато дурниць і дотепів і крик незмірної товпи. Я видів і сльози ограблених і біль засланих тиранами і зойк людей мучених. І я видів, що це не був вже празник, духовне свято, але море, яким кидав вітер і буря, і усіх разом філя мала поглотити. Скажи мені, покусю, скажи мені ти, демоне хвилевої розкоші і порожности, щож мені з того,

що я там видів і чув, коли я не в силі помочи нікому з тих кривджених, коли мені не вільно ані боронити слабих, ані двинути упавших, а може і сам мавби я на віки згинуті? Бо як трохи чистої води згине на великім вітрі і в поросі, так саме те мале добро, яке, як нам здається, можемо в життю зробити, прикриває сила зла. Бо трагедії, як терня, вбиваються в серця тих, що живуть на світі в radoщах і приємностях, щоби затемнити чистогу псальмодію; а люди тої самої природи завдають братам своїм кривди, щоби виявилася терпелівість убогих.

5. І якаж мені з того користь? Хиба тільки шкода для душі. Тому то я, як воробець, перелітаю з гори. Бо як воробець я увільнився з сітей ловців. Тому то, люта покусю, перебуваю на тій пустині, в якій перебував і Господь. Тут Мамбрійський дуб; тут драбина до неба; тут полк ангелів, який видів Яків; тут пустиня, в якій нарід очищений дістав закон і так увійшов в обіцяну землю, побачив Бога. Тут Кармільська гора, де перебуваючи Ілія, приподобався Богу. Тут рівнина, на якій Ездра, усунувшись на самоту, написав на приказ Божий свої Богом надхненні письма. Тут пустиня, в якій блаженний Йоан кормився саранчею і проповідав людям покавання. Тут Оливна гора, на яку Христос виходив молитися і нас навчив молитись. Тут Христос, любитель пустині, бо сказав: „Де двох або трьох є зібраних в мое імя, там я є між ними“ (Мат. 18, 20). Тут тісна, вузка дорога, що веде до життя. Тут учителі і пророки, що скиталися по пустинях, по горах, по печерах і пропастях земських (Євр. 11, 38). Тут Апостоли, Євангелисти, тут життя монахів, горожан пустині. Усе те я обіймаю всім серцем у надії досягнути те, що обіцяне ученикам Христа і всім іншим Святим, можу щиро сказати: „Для слів твоїх уст держусь жорстокої дороги“ (Пс. 16, 4); бо знаю, що милий Богу Авраам, послушний Його голосови, переселився в пустиню; знаю терпіння Ісаака і подорожі патріярха Якова; знаю, що тут продали чистого Йосифа; знаю, як три молодці, перші постники, боролися з огнем. Данііл перебував два рази в ямі львів, Єремію, великого проповідника правди, засуджено на яму болота; Ісаію, очевидця тайних обявлень, перепиловано; Ізраїля заслано в неволю; Йоана за картання чужолоства стято; Мучеників Христа убито. І на щож так ба-

гато говорю?¹⁾ Де самого нашого Спасителя розпято за нас, щоб своєю смертю дав нам життя; а Він усіх нас помазав на терпіння і потягнув до них. До Нього я спішу і до Отця і до св. Духа, борюся про те, щоб признав мене щирим сином, признаю себе недостойним земських дібр. А там не я для світа, але світ для мене.

Роздумуючи таке в собі і ревно сповняючи те, що Тобі сказане, змагайся до смерти за правду. Бо і Христос стався послушний до смерти. А й Апостол каже: „Уважайте, щоб у нікого з вас не було неправого серця, щоб відступив від живого Бога; але упоминайтеся взаємно; і один другого будуйте, доки ще говориться сьогодні“ (Євр. 12, 15). Сьогоднішнім днем називає св. Письмо увесь час нашого життя. Так то живучи, Брате, і себе спасеш і мене звеселиш і Бога прославиш у вік віка. Амінь.

XXIV. КОРОТКЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ЄВАНГЕЛЬСЬКОГО ЗАКОНА ДЛЯ ПУСТИННИКІВ. (ЛИСТ 43 АБО 2). (НАПМІНЕННЯ МОЛОДИМ).

Ти — монах, чоловік віруючий, ти віддаєшся побожності, научись євангельського способу життя, поконування тіла, покори душі, чистоти серця, усмирення усякого гніву. Коли тебе приневолять, зроби більше Христа ради. Скривджений не судись, ненавиджений люби, переслідуваний терпи, проклинаний благослови. Умри для гріха, будь розпятий із Христом зложи на Господа усяку журбу, щоби ти дійшов там, де мірияди ангелів, горжества первородних, престולי Апостолів, трони пророків, скиптри патріархів, вінці мучеників та похвали праведників. Бажай бути причисленим до тих праведних у Христі Ісусі нашім Господі, якому слава у віки. Амінь.

¹⁾ Св. Василій незаметно переходить від слів, якими монах має відповісти покусі, до своєї бесіди так, що не знати, де повинен стояти знак наведення.

ДО УПАВШОГО МОНАХА (ЛИСТ 44).

1. Не кажу радуватися, бо немає радості безбожним¹⁾. Мені не хочеться вірити, не міститься в голові, щоби ти допускався такого злочину, коли справді так є, як усім вже видається. Дивуюся, як щезла така мудрість, як зникла така сила; звідки така сліпота впала на тебе; яким способом, навіть не застановившись, ти наніс душам людським таку велику погибель? Коли це правда, ти і власну душу кинув у пропасть і знищив бодрість усіх тих, що дізнаються про твій упадок. Ти злегковажив віру, ти покинув святу боротьбу, тому й плачу над тобою. Хтож із священників не заплаче? Хтож із духовних не буде сумувати; хтож із світських не відчує болю; хтож з аскетів не буде ридати? Може і сонце затемниться на твій упадок, може зрушаться небесні сили на вид твоєї погибелі. Заплакало і каміння без чуття над твоїм шалом, самі вороги заплакали над безмірним твоїм беззаконням. О, якеж велике засліплення, якеж страшна жорстокість! Ти Бога не злякався, ти не стидався людей, ти не уважав на приятелів. Як при розбиттю корабля ти усе втратив. Тому плачу над тобою нещасним. Ти усім проповідав вузьку дорогу до царства Божого і від царства сам відпав. Ти, що побуджував до Божого страху усіх, сам не заховав його перед очима. Проповідник святости виявився грішником. Той, що хвалився убожеством, виявився святотрадом; той, що вказував усім небезпеку Божої кари, сам її на себе стягнув. Якжеж над тобою не плакати, не боліти?! Якже загасла зоря рання! Хто тільки про те почує, буде боліти Назорей, ясніший від золота, став чорніший від смоли. Дорогий син Сіона став зужитим сосудом. Память того, що його хвалило усе св. Письмо, нині загинула з шумом. Бистрий умом — загинув. Ріжнородний ум сповнив ріжнородний гріх. Тим, що їм помагала твоя наука, пошкодив твій упадок. Ті, що наставляли уха на твою бесіду, затикають їх, коли чують про твою погибель. А я плачу і рידаю, з усіх усюдів переповнений смутком, попелом кормлюся; біль мій я прикрив мішком; і повторяю тобі ті жалісні похвали, чи

¹⁾ Радуйся по грецьки: χαίρε, — тільки що по нашому: вітаю, по-здоровляю.

радніше складаю надгробну бесіду і не знаходжу ані потіхи, ані заради; не бачу перед собою потіхи, бо немає для мене плястра, ані оливи, ані перевязки, моя рана дуже болісна, хтож мене вилічить?

2. Коли остається тобі ще надія спасення, коли хоч трохи пам'ятаєш про Бога, коли бажаєш ще вічних дібр, коли боїшся кар, приготованих для грішників, що не покаються, пробудись зараз, піднеси очі до неба, опам'ятайся, перестань грішити, відкинь від себе те п'янство, в якому потапаєш, встань проти того, що тебе поконав. Мужно піднесися з землі! Згадай доброго Пастиря, що біжить вже тебе видерти, як маєш ще здорові ноги або кусник уха, біжи від того, що тебе зранив, пригадай собі Боже милосердя, Бог вилічить тебе оливою і вином, не трать надії на спасення. Пригадай собі те, що написано: „Що Бог підносить упавшого, наvertsає того, що відвернувся“ (Єрем. 8, 4), лічить зраненого, рятує того, що попався в зуби диких звірів, не відкидає того, що признається до вини. Господь не хоче смерти грішника (Єзек. 18, 32), але навернення його й життя. Не легковаж собі цього, як той, що впав на дно пропасти (Прич. 18, 5). Тепер час Божої терпеливості, частого терпіння, час ліку, час поправи. Ти впав — встань, ти згрішив — перестань, не стій на дорозі грішників (Пс. 1, 1), утікай від неї. Бо коли обернешся і засмутишся — спасешся, через труд — здоровля і через піт — спасення. Уважай, щоби ти, додержуючи слова людям, не переступив слова, даного Богу, яке ти заприсяг при багатьох свідках. Не дай себе ніяким людським розумованням відвернути від приходу до мене. Я тебе прийму, оплачу тебе — мого покійника, я вилічу. Я буду гірко плакати над хоробою дитини мого роду. Усі тебе приймуть, усі з тобою разом будуть трудитися, не впадай у розпуку і пригадай собі давні часи: є спасення, є поправа. Відваги — не розпуки! Немче закона, який засуджував би на смерть без милосердя, а є благодать, що відкладає кару, приймає поправу; ще не замкнулися двері, ще слухає жених, ще не панує гріх. На ново зачни бій, не зволікай; змилуйся над собою самим та над усіма у Христі Господі нашім, якому слава і сила, нині і все і у вік віків.

XXV. ДО УПАВШОГО МОНАХА (ЛИСТ 45 [4]).

1. Подвійний страх упав на мою душу з твоєї причини. З одного боку попихає мене до безоглядності якийсь немилосерний дух, а з другого боку, коли хочу мати співчуття, боюся впасти у вільнодумну рівнодушність на гріхи. Тому то перед написанням того письма я скріпив розумованням ослаблену руку, але не міг усунути з лиця виразу смутку і болю над тобою; я так за тебе стидався, що того стиду ніяк закрити не можу. Горе мені! Щож напишу? Яку на тім роздорозжж виберу дорогу? Коли пригадаю собі давнє твоє порожнє життя на світі, коли ти був багатий і шукав маленької слави у людей, дріжу. Тоді йшли за тобою підхлібники, ти уживав хвилевих розкошів — з явною небезпекою при несправедливих зисках, тоді страх перед зрадниками не давав тобі думати про спасення душі, заняття прилюдними справами не давали тобі дома спокою, а преріжні клопоти відтягали твою душу від того, що один міг тобі дати поміч. Коли опісля ти задумав навернутися до Спасителя, Він вложив у твою душу спасення для тебе страх; Він тебе вирвав із злого, захоронив, хоч ти давно про Нього й не дбав; ти зачав вправлятися в перетворення характеру і набуття чеснот; ти злегковажив багатство, що криє стільки небезпеки, ти полишив дім і життя з женою; увесь в ідеалах, як чужинець і путник на землі, ти покинув міста і села, а перенісся до Єрусалиму (монастиря), де я з тобою жив і подивляв твої великі труди. Ти цілими тижнями в пості перебував на молитві; ти утікав від бесіди з людьми, ти жив життям мирним у самоті далеко від світа. Ти умертвляв тіло острою волосницею, твердим ремнем перепоясував гєбра, ти витревало умертвляв члени тіла; від довгих постів шкіра у тебе прилягала до кістяка, жолудок зісох як тернина¹⁾, ребра усі виставали. Довгі ночі ти перебув на молитві, виславляючи Бога, і потоки сліз спливали по лиці й бороді. Але на що згадувати усі подробиці? Пам'ятаєш, кілька то разів святі тебе витали, обіймали, як тебе поздоровляли, як руки стискали, кілька то разів Божі слуги з почесстю приступали і обнимали ноги?

¹⁾ Властиво як диня — має на гадці якийсь рід дині, що зсихає і морщиться.

2. І якийже кінець? Вістка про твій упадок скорше, ніж стріла, зранила наші уха і вбилася в наші серця, як вістря меча. Якийже обман чарівника кинув тебе в ту страшну пропасть? Якіж диявольські сіти обезсилили силу чесноти, деж поділися оповідання про твої труди? Чи може не вірити їм, чи навпаки з того, що виявилось, прийняти за правду і те, що досі було скрите? Душі, що прибігали до Бога, ти звязав страшними присягами, коли св. Письмо приписує дияволу усе, що є попри ті короткі слова: „Так і ні“ (Мат. 5, 36). Ти став причиною погубної присяги, а до того стягнув сором на стан монаший і ти стягнув хули на самих ангелів: на самого Господа. Славу чистоти ти понизив, сплямив обіт здержливости, раби з нас сміються, Жиди і погане представляють у театрі наші справи; ти ослабив праці монахів, через тебе ревніші бояться і подивляють силу диявола; слабших і байдужих ти спонукав до наслідування тебе; скільки було в твоїй силі, ти знехтував ту славу Христа, яку виразив словами: „Відваги, я побідив світ“ (Йо. 16, 33) і його князя; ти подав вітчині час неслеви; ти здійснив те слово Притч: „Як олень стрілою зраниений в печінку“ (Притч. 7, 22). Але щож, не завалилася вежа сили; не замовкло ще цілоче напимнення, не замкнулися ще брами міста пристановища; не тревай же в пропасти зла; не віддавай себе чоловікоубійникови. Господь може випростувати злого. Не втікай далеко, прибіжи до нас. Верни до праць молодечих; новими добрими ділами побіди брудну, повзаючу по землі розкіш. Поглянь на день кінця нашого життя, який зближається. Пізнай, що вже навіть діти Жидів і поган наворачтаються до Бога, не вирікайся Спасителя світа, щоб ти не підпав тому страшному засудови: „Не знаю вас, що ви за одні“ (Лука 18, 27).

XXVI. ДО ДІВИЦІ, ЩО ЗГРІШИЛА¹⁾ (ЛИСТ 46 АБО 5).

1. Сьогодні пора говорити те слово пророка: „Хто дасть моїй голові воду, а очам моїм із жерела сльоз і буду оплакувати зранені доньки мого народа“ (Єр. 9, 1). Бо хоч вони

¹⁾ Вийшовши замуж по обітах, які дійсно зложила, хоч це й заперечувала.

лежать у глибокім мовчанню, повалені ударом, а смертна рана відібрала їм почуття болю, але нам не годиться без сльоз перейти над таким нещастям. Бо коли Єремія думав, що треба обильними сльозами оплакувати тих, що вмерли тілом, щож сказати про той погром душі? „Зранені твої — не поранені мечами, а полягли твої — не полягли на війні“ (Іс. 22, 2). Я оплакую жало смерти, смертний гріх і розпалені стріли злого духа, які душі разом з тілами по варварськи спалили. Справді сам Божий закон на вид такого злочину застогнавши, закон, що вічно повторяє: „Не пожадай жени ближнього твого“ (Второзак. 21), а в Євангеліях: „Хто тільки подивиться на жінчину з пожадливостю, вже з нею згрішив у своїм серці“ (Мат. 5, 28); тепер бачить безстидний гріх обручниці Христа, якій Христос головою. Застогналиби і самі душі святих, застогнавши ревнитель Фінеес, що не може ще й тепер взяти в руки списи і на тілі покарати злочин; і Хреститель Йоан, що не може покинути неба, як колись покинув пустиню на те, щоби скартати беззаконня, а колиб прийшло терпіти, волівби стратити життя, ніж свободу слова. А може як кров Авеля, так і він також і по смерті говорить, може Йоан голосніше тепер повторяє те, що говорив про Іродіяду: „Не вільно тобі її мати“ (Мат. 14, 4); бо хоч і тіло Йоана, як вимагала природа, приняло Божий засуд (смерти) і язик мовчить, але Боже слово не вяжеться (2 Тим. 2, 9). Він аж до смерти відважно підносив свій голос, коли видів подружжя рівного собі чоловіка збезчещене. Щож сказавби на вид такої страшної зневаги, завданої самій пресвітлій подружній світлиці Господа?

2. А ти зірвала ярмо того Божого звязку, ти покинула непорочну подружню світлицю правдивого Царя; ти впала соромно в те погане і безбожне зіпсуття. А що не маєш що відповісти на цей прикрий закид і не знаходиш ніякого способу укрити свій упадок, стрімголов летиш у безличність. А що безбожний, впавши в пропасть зла, стає зовсім байдужий, ти просто й заперечуєш умову з правдивим Женихом і впевняєш, що ти не дівиця (посвячена Богу), що ти ніколи обітів не складала; хоч ти мала і привилеї і чесноти дівицтва. Пригадай собі прегарні обіти, які ти зложила перед Богом, ангегами і людьми; пригадай собі пречесне зібрання і святу дружину дів і Господній збір і Церкву святих. Пригадай собі

старушку бабку, що досі ще має молоду силу і цвіте чесно-тами; і матір, яка у Бозі суперничає з нею та новими і дивними трудами і працями намагається побідити жаль розлуки; пригадай собі сестру, що наслідує, ба й перевищає свою матір і подвигами дівництва доповняє свої попередні добрі діла і тебе, свою сестру, і словами і прикладом заохочує до тої самої євангельської чесноти. Пригадай собі усіх їх і ангельські хороводи з ними перед Божим престолом і ангельську природу в тілі і небесне життя на землі. Пригадай собі мирні дні і просвічені ночі і духовні пісні і звучні псалмопісні і молитви святих і святе й непорочне ложе і дівичий поступ і умірковання в їді, коли ти так гарно просила про задержання нетлінного дівництва. Деж поділося те твоє святе настроєння духа, де пречудна обичайність і простота одежи, що лицювала діві, і румянець дівичого стида і гарна блідість лица із здержливості в їді та недоспаних ночей, блідість гарніша від усякої гарної краски? Як часто ти проливала сльози в молитвах про заховання ненарушеного дівництва! Кілько разів ти писала листи до святих і випрошувала собі їх молитви не для досягнення людського подружжя чи радніше неславно страченого в ньому дівництва, але ти просила, щоб ти не покидала Господа Ісуса! Кілько разів ти прийняла дари від Жениха! Чи згадувати почести, які тобі віддавали для Нього Його слуги; життя з дівами, прогульки з ними, привіти від них, похвали за дівичтво, дари, письма до дівичі? А тепер за малим подувом вітру, того духа, який впливає на дітей непослуху, ти усе те заперечила і цінний той скарб, за який треба боротися аж до смерті, ти віддала за коротку хвилю розкоши, яка на часину побуджує твій смак і незабаром стає прикріша, ніж жовч.

3. Хтож цього не оплакувавби, хтож не казавби, як вірне місто Сіон (Іс. 1, 21) стало чужоложне; а сам Господь чиж не повторивби до чоловіка, що має духа Єремії: „Чиж ти видів, що вчинила мені дівича Ізраїль?“ (Єр. 18, 13). Я заручив її собі в вірі й чистоті й справедливості й суді й милосердю й помилованню (Ос. 2, 17), як Я їй це обіцяв через пророка Осію. А вона полюбила чужих і за життя Мого, її Мужа, називається чужоложною і не стидається другого мужа. А що скаже Божий і блажений Павел, весільний староста

Христа — і той старий і цей теперішній¹⁾, при яким, як при учителю і посереднику, вона покинула батьківський дім і злучилася з Господом? Чи не сказалиби оба на вид такого зла: „Страх, якого я боявся, прийшов на мене і те, чого я лякався,лучилося мені“ (Йов 3, 25). Бо я обручив тебе одному мужеві, святу діву шредставити Христови (2 Кор. 11, 2). Але я боявся все, щоби так, як колись вуж своєю хитрістю ошукав Еву, щоби так і твої змисли не далися звести. Тому я усе намагався тисячними замовленнями усмирювати пристрасть і тисячними сторожами стеречи Христову обручницю; я все представляв життя незамужньою, що вона одна дбає про справи Господа, щоби була свята тілом і душею (1 Кор. 7, 34), і проповідав честь дівичтва, називав тебе Божим храмом, якби додаючи крил добрій волі.

Підносячи до Ісуса, я помагав вистерігатись упадку через страх перед злом словами: „Коли хто храм Божий зіпсує, знищить його Господь“ (1 Кор. 3, 17). Я додавав і поміч моїх молитов, щоби тільки заховати твоє тіло, твою душу цілими і ненаганними на прихід Господа нашого Ісуса Христа. Але моя праця була без користі і солодка праця мала гіркий кінець. Мушу оплакувати ту, якою я мав тішитися, бо ось ти вужем обманена гірше ніж Ева; зіпсулася не тільки твоя душа, але з душею й тіло і що страшно, про що стид мені говорити, а не можу мовчати, воно болить мене в костях, як горючий і спалюючий огонь; я з усіх боків розглядаюся і не можу того перенести — тиж взяла члени Христа і вчинила їх членами блудниці (1 Кор. 6, 15). Те зло з усіх найгірше, це нечуваний злочин. „Перейдіть — каже — острови Хетім і дивіться і пішліть у Кидар і добре уважайте, чи таке сталося, чи змінюють народи своїх богів, хоч вони і не богами?“ (Єрем. 2, 10—11); а дівича замінила свою славу, її слава в її нечести. Здивувалося небо і стряслася земля, Господь і тепер каже, що два зла вчинила дівича: Мене полишила, правдивого святого Жениха святих душ, і втікла до безбожного, до беззаконного губителя душі і тіла (Єр. 2, 12—13), відступила від Бога, свого Спасителя і віддала свої члени в неволю нечистоті і беззаконню (Рим. 6, 19). Забула Мене і пішла за своїм любителем (Ос. 2, 13), від якого не буде мати помочи.

¹⁾ Здається єпископ або духовний отець інокіні.

4. Ліпше булоби йому, якби жорновий камінь привісили йому до шиї та кинули його в море, як мав згіршити Христову дівицю (Лук. 17, 2). Чи може зухвалий слуга дійти до того шалу, щоб кинутися на ложе свого пана; і який розбійник дійде до тої безличности, щоби красти річі посвячені Богу — і то не мертві посудини, але живі тіла; в яких жие душа, створена на образ Божий? Чи від віків знайшовся такий зухвалий, який в середині міста і в ясне полудне смівби на цісарськім образі домалювати постаті нечистих поросят? Колиб хто збезчестив подружжя чоловіка, без милосердя при двох або трьох свідках умирає; скількиж гіршої — думаєте — кари заслугоє той, хто потоптав Божого Сина і збезчестив обручену Йому обітами діву і знеславив духа дівства (Євр. 10, 29). Алеж вона — каже — хотіла, я не проти її волі знасилував її. Алеж бо нещасна та жєнщина єгипетська була без памяти з любови до прєгарого Йосифа, а не побідила чесноти чистого; шал нездержливої не приневолив його до беззаконня, хоч руками й силувала його. Але таке була вже постановила — каже — і вже не була дівицею і колиб я не був хотів, хто інший бувби її зіпсув. Треба було, щоби Сина Чоловічого передано на смерть, одначе горе тому, який Його продав (Мар. 14, 21) і треба, щоби прийшли згіршення, одначе горе тому, через кого приходять (Мат. 18, 7).

5. До того, чи той, що впав, не підійметься, чи не навернеться той, що відвернувся (Єр. 8, 4)? Через що відвернулася дівиця без стиду, хоч чула слова Жєнєхє-Христа, висказані Єремїєю: „І я сказав по усіх її упадках: Навернєся до мене — і не навернулася“ (Єр. 3, 7). „Чиє немає живиці в Галааді, чи немає там ліку? Чомуж не поступає лічення доньки мого народу“ (Єр. 8, 22)? Знайдеш у Божому Письмі багато ліків на недуги, багато середників, що ведуть від згуби до спасєннє; є там предствєлені тайни смертї і воскресєннє; наука про страшний суд і вічні кари; правди про покаяннє і відпущєннє грїхів; тисячні приклади навернєннє, драхма і вівця і блудний син, що згинув і віднайшовся, був умер і віджив. Уживаймо тих ліків на хоробу, вони вернуть здоровлє душам. Розваж також останній дєнь (бо не будєш жити на віки) і передсмертній жах, брак віддиху і годину смертї і близький Божий засуд і ангєлєв присутних і душу налякану тими страшними

рїчами і повну терпїннє в гїрких закидах сумлїннє — з жалєм будє вона звєртатєся до землї. Розваж безумовну конєчнїсть тої далекої подорожї. Опиши собї уявою останню хвилю спїльного життє, коли прийдє Божий Син у своїй славі з ангєлами своїми, прийдє і не замовчить (Пс. 49, 3); коли прийдє судити живих і мертвих і вїддати кожному по його дїлам; коли затрубить остання труба і пробудить тих, що сплєть вїд вїка і воскреснуть, добрі на вїчне життє, а злї на вїчну кару. Пригадай собї вїдїннє Данїїла, як нам перед очї ставить суд: „Я вїдїв, — каже — як прєстоли були поставлені і старший днєями засїв; одєжа його бїла, як снїг, а волос на його голєві, як чиста вовна, а колєса його огонь палючий; огнєнна рїка перепливала попри нього; і тисячі тисячїв служили йому і мїліони мїліонїв стояли перед ним і трибунал був поставлений і книги розтворилися“ (Дан. 7, 9—10). Добрї і недобрї дїла, явні і скритї, дїла, слова і гадки, усе те несподївано було обявленє перед очима ангєлєв і людєв. Якжеж прийматимуть цє тї, що злє жили? Де скриється та душа, яка в очах тїльки глядачїв нараз покажється повна стиду? В якому тїлї перенєсє тї вїчні і невиносимї муки, де карає невгасаючий огонь і хробак неустаючий і страшнє і мрачнє дно ада і гїркі стогонї і риданнє і плач і скрегїт зубїв і нещастє без кїнцє? По смертї вжє не можна увільнитєся вїд них і немає анї нїякого способу, анї нїякої штуки, щоби втїчи вїд тих страшних мук.

6. Тепєр можна їх уникнути. Доки час, пїдносїмся з упадку, не тратьмо надїї, коли вїдступимо вїд зла. Ісус Христос прийшов грїшникїв спасти, прийдїм, поклонїмся і припадїм до Нього і плачмо перед Ним (Пс. 94, 6). Слово, що звиває нас до покаяннє, кличє і повторяє: „Прийдїть до мене усї струджені й обтяжені і я успокою вас“ (Мат. 11, 29). Є дорога спасєннє, коли тїльки схочємо. Смерть була повалила нас; але зрозумїй, що Бог стер усяку сльозу з усякого лицє тих, що покаялися (Іс. 25, 8). Вїрний Господь в усіх словах своїх (Пс. 94, 13). Не каже неправди, коли говорить: „Якби вашї грїхи були мов багрянєницє, я убїлю їх, неначє снїг, якби були мов кармазин червонї — обмию їх, неначє вовну“ (Іс. 1, 18). Готовий той великий лїкар душ вилїчити твої рани. Він є спаситєлем не твоїм тїльки, а усіх тих, які попалися в неволєу грїха. Його слова, Його солодкї і спасєні уста так кажуть: „Не потрїбують здо-

рові лікаря, але хорі; не прийшов я призвати праведних, але грішників на покаєння“ (Мат. 9, 12, 13). Якийже буде твій або чийнебудь викрут? Господь хоче очистити твою нечисту рану і показати тобі світло після темряви. Шукає тебе добрий Пастир, покинувши вівці, що не заблукалися. Коли віддашся Йому, не буде зволікати, не буде цураїтися Чоловіколюбчець взяти тебе на Свої рамена, буде тішитися, що знайшлася погибша вівця. Стоїть отець і жде твого повороту, тільки вертай з блуканини, і коли ще будеш далеко, прибіжить, припаде тобі на шию, батьківськими обіймами пригорне тебе вже очищену покаєнням; і наложить на душу першу одєжу, а здійме з тебе старого чоловіка з його ділами, і наложить перстень на руку очищену кровю; і наложить обувок на ноги, що звернулися із злої стежки на євангельську дорогу мира; і заповість ангелам і людям день радости і втіхи і буде святкувати усіма способами твое спасення; бо каже: „Справді кажу вам, що в небі буває радість перед Богом з одного наверненого грішника“ (Лук. 15, 7). А коли хто з тих, що ніби то стоять, підійме закид, що ти за скоро принята, сам той добрий Отець відповість за тебе: „Треба було тішитися і радуватися, що та моя донька була померла, і ожила, була згинула, і знайшлася“ (Лука 15, 32).

XXVII. ДО КЕСАРЯ ПАТРИЦІЯ ПРО ПРИЧАСТЯ (ЛИСТ 93 АБО 289).

Щоденно причащатися і приймати св. Тіло і Кров Христа є добрим і дуже корисним ділом; бо Христос ясно сказав: „Хто їсть моє Тіло і пє мою Кров, має вічне життя.“ (Йо. 6, 55). І хтож буде сумніватися, що бути безнастанно учасником життя це є жити обильним і богатим життям? Ми в Кесарії причащаємося чотири рази кожного тижня: в неділю, в четвер, п'ятницю й суботу, а в інші дні, коли випаде пам'ять якогось святого. В часах переслідування, коли немає священника або діякона, може хтось бути приневолений власною рукою брати св. Причастя. Не треба доказувати, що так вільно поступити; давний звичай є доказом. Всі монахи, живучи в пустині, де

немає священника, заховують дома і самі собі дають св. Причастя. А в Александрії і в Єгипті кожний християнин із народа звичайно заховує Найсвятіші Дари в своїм домі і коли хоче, приймає св. Причастя. Бо коли раз священник жертву сповнив і роздав, той, що взяв кілька частиць разом і поодинокі їх споживає, повинен думати так, що він їх за кожним разом неначе від священника приймає і причащається. Бо і в церкві священник дає частицю, а той, що приймає, має повне право брати її й з власної руки спожити. А на одно виходить, чи хто прийме від священника одну лише частицю, чи кілька разом.

XXVIII. ЛИСТ 366. ВАСИЛІЙ ДО МОНАХА УРВІКА ПРО ПОЗДЕРЖНІСТЬ.

Добре робиш, приписуючи нам неначе правило, щоб ми пізнавали не лише саму поздержність, але і її овочі. А тим овочем є посідання Бога. Бо бути вільним від зіпсуття то є Бога посідати; підпадати зіпсуттю це те саме, що бути учасником життя цього світа. Поздержність це заперечення тіла та визнання Бога. Вона відступає від усього, що смертне, її суть, її тіло — неначе Божий Дух; вона лучить нас із Богом, вона не знає заздности. Бо хто любить тіло, буде завсіди завидувати, а хто не допускає до серця хороби тлінности, стається сильний на всякі труди. І хоч тілом умирає, жие нетлінням. А коли до дна річ розберемо, поздержність видається мені бути самим Богом, який нічого не пожадає, а усе має в Собі; нічого не бажає, не має ніякої пристрасти, ані в очах, ані в ухах; не має ніякого браку, є вповні щасливий. Пожадання це хороба душі, поздержність це її здоровля. Але треба дивитися на поздержність не лише з одного боку тілесної пристрасти, вона відноситься до усього того, чого душа з пристрастю бажає, невдоволена конечно потрібним; до заздности, що повстає з пожадання золота, та до багато інших беззаконств, що родяться з інших пристрастей. І не упиватися є також поздержність і не обідатися і панувати над тілом і над злими гадками, коли то якісь недо-

брі, ложні гадки лякають душу, а серце розділяється на різні пусті видумки. Одним словом поздержність робить нас своїми, вона лічить і дає силу; не лише учить нас чистоти, але й дає її. Поздержність є благодаттю Бога. Ісус видавався самою поздержністю, був лекший від землі й моря, бо ані земля Його не носила, ані море. Бо як по морю ходив, так і на землі не був тягарем. Бо коли тління є смертю, а нетління безсмертям, Ісус безсмертям Своїм проявляв божество і не показував і тіни тління, особливим способом їв і пив... Коли тільки є в нас трохи поздержности, ми є вищі від цілого світа. А про ангелів ми чули, що коли стратили поздержність, з неба впали для своєї пристрасти. Бо не зійшли з неба, але поконані були скинені з нього. Чим поконані? Пристрастю.

Щож булаби могла зділати та недуга, якби було там те око? Бо поздержність це є те око просте, про яке Ісус говорить (Мат. 6, 22). Якби ми мали трохи поздержности, ми би не любили цього життя, але любилиби небесне і ми дійшлиби там, де булоби наше серце. Як то кажуть: розум видить, розум чує. Так то я написав тобі багато, хоч воно малим чим видається. Кожне слово тут важне і знаю, що читаючи, пізнаєш це.

Кінець
і Богу Найвищому
слава.

ІНДЕКС.

Скорочення уживані в індексі.

- А. Б. = аскетична бесіда
 1. А. Б. = перша а. б., названа „вступною аскетичною наукою“
 2. А. Б. = друга а. б. — „бесіда про відречення світа і про духовну досконалість“
 3. А. Б. = третя а. б. „про аскезу, що повинна бути окрасою монаха“
 М. Н. = монаші науки
 В. С. О. П. = Вступне слово до обширних правил
 гл. = глава
 пр. = правило
 пит. = питання
 н. = наука
 К. П. = коротші правила
 О. П. = обширніші правила

Адам. Згубило його лажіство. 2. А. Б. 7. ст. 14.
 Анавія. (Діяння 5, 5). На чому полягає його гріх. 4. А. Б. 2. ст. 130.
 Ангел. Що є питоме ангельській природі. 4. А. Б. ст. 130.
 Аскетичне життя. Його похвала. 1. А. Б. ст. 5. Його ціль. 5. А. Б. 1. ст. 135. Заохота до нього, нагороди, не виключає женщин. 1. А. Б. ст. 7. Не треба легкомисно приступати до нього, не без великої страсти для душі вертається до світа. В аскетичному життю трудніший гріх. 2. А. Б. 1. ст. 8.
 Благодарення. Як погодити вдячність для Бога і для чоловіка. К. П. 219 ст. 326.
 Ближні. Як любити їх. Етіка 5. К. П. 175—176. ст. 309 і 242. ст. 335. Любов ближнього, — познака християнина. О. П. 3. ст. 153. Не кожна прикрість ближнього противна любови. Етіка 5, 5. ст. 47.
 Богатство. Треба роздавати між убогих. 2. А. Б. 1—2. ст. 8. Як роздавати їх. О. П. 9. ст. 164. Який ужиток мас бути. К. П. 92. ст. 275.
 Божя воля. У всьому треба шукати її і ставити вище своєї волі. Етіка 9.